

Børnefattigdom i et velfærdssamfund og i Gentofte

Hvad er vigtigt at vide for at forstå
og handle i forhold til fattige børn

Morten Ejrnæs

Lektor emeritus, Aalborg Universitet

Til Børne- og Skoleudvalget i Gentofte

Tak for sidst

Det var godt at mærke, at der blandt jer er stor interesse for spørgsmålet om fattige børns og unges situation – generelt og i Gentofte kommune. Jeg oplevede jo både lydhørhed, nysgerrighed og gode kommentarer i forhold til, hvordan man kan forstå og forklare børnenes situation, og jeg håber, at jeg fik klargjort, hvordan undersøgelsesresultater og teori kan informere både politikere og professionelle praktikere. Jeg undlod at vise den sidste slide, fordi jeg havde en fornemmelse af, at vi nok ville komme ind på disse forhold i den efterfølgende diskussion. Det kom til at passe. Jeg medtager derfor nu også denne slide i denne sidste reviderede powerpointpræsentation, som er beregnet for jer der var deltagere i mødet.

Der er selvfølgelig altid mulighed for, at der i en sådan ny powerpointpræsentation kan have indsneget sig fejl eller ufuldstændige ræsonnementer. Hvis I finder noget, der er uklart eller noget I bare har lyst til at spørge om, er I velkomne til at maile

Bedste hilsener

Morten Ejrnæs

ejrnaes@id.aau.dk

1. Fattigdomsdefinitioner

Relative fattigdomsdefinitioner er baseret på antagelser om, at fattigdom betyder, at man udelukkes fra forbrug eller aktiviteter, som er normale eller alment accepterede som nødvendige for at deltage samfundslivet i det pågældende land.

”Individer, familier og grupper i befolkningen kan siges at leve i fattigdom, når de mangler ressourcer til at opnå den kost, deltage i de aktiviteter og have de levekår og goder, som er normale eller i det mindste vidt anerkendte i det samfund, som de tilhører. Deres ressourcer er så langt under gennemsnittet for individer og familier, at de udelukkes fra almindelige livsmønstre, vaner og aktiviteter”
(Townsend 1979: 31).

Forskellige fattigdomsdefinitioner

- **Indkomstmetoden**

- Absolut fattigdom: Mindre end ca. 17 kr. om dagen (less than \$2.15 per person per day)

Kilde Verdensbanken 2022 <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>

- **50 % af medianindkomsten (OECD, FN's SDG-mål, Danmarks Statistik og AE-rådet)**
- 60 % af medianindkomsten (risk of poverty) (EU)

- Budgetmetoden: en "kurv af nødvendige varer". Forbrugerstyrelsens normalbudget. Minimumsbudget. Ekspertvurdering.

Kilde: Bonke, J. og Christensen A. Minimumsbudget for forbrugsudgifter – hvad er det mindste, man kan leve for? Rockwool Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag 2016.

- Afsavnsmetoden: Goder man af økonomiske grunde har måttet undlade at købe
- Eksklusionsmetoden: måling ved hjælp af indikatorer for at være sat uden for samfundet

Hvad skal vi med en fattigdomsgrænse?

Er halvdelen af medianindkomsten et godt fattigdomsmål i Danmark og i Gentofte?

Svar på 1. spørgsmål: Et eksempel på hvor galt det kan gå, hvis man ikke har en fattigdomsgrænse: Tre opgørelser af fattigdom i 2012

- Risiko for fattigdom Unicef (risk of poverty) (EU) 10,2%
- Relative poverty OECD (50% af medianindkomsten). Kriterier i overensstemmelse med kriterierne i FN's verdensmål (SDG) 4,2%
- Regeringens daværende fattigdomsdefinition: Økonomisk fattige (tre år i træk under halvdelen af medianindkomsten og excl. studerende) 0,8%

Svar på 2. spørgsmål: Muliggørelse af sammenligninger:

- Sammenligninger med andre lande, andre kommuner, andre sogne
- Sammenligninger over tid? Hvad vej går udviklingen?
- Opfyldelse af målsætninger, fx at leve op til målsætningen i FN's verdensmål

Og hvornår er man så fattig i Danmark?

Fattigdomsgrænsen for forskellige familietyper, 2020

Personer i familien	Grænse pr. familie pr. år	Grænse pr. person pr. år	Grænse pr. person pr. måned
1 voksen	132.300	132.300	11.000
1 voksen og 1 barn	172.000	86.000	7.200
1 voksen og 2 børn	211.700	70.600	5.900
1 voksen og 3 børn	251.400	62.800	5.200
2 voksne	198.400	99.200	8.300
2 voksne og 1 barn	238.100	79.400	6.600
2 voksne og 2 børn	277.800	69.500	5.800
2 voksne og 3 børn	317.500	63.500	5.300
3 voksne*	264.600	88.200	7.300
4 voksne*	330.700	82.700	6.900

Anm.: Børn er her defineret som under 15 år. Hjemmeboende børn på 15 år og derover tælles som voksne. *) 3 eller 4 voksne kan fx være en familie med 2 forældre og 1 eller 2 hjemmeboende børn på 15 år og derover.

Tabel: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registre. • [Hent embedkode](#) • [Hent som billedfil](#) • [Hent data](#)

Konklusion: Man er fattig, når indtægten er under den husstandsækvivalerede disponible indkomst, dvs. indkomsten efter skat korrigeret for stordriftsfordele i familier med flere familiemedlemmer. Man må herudover ikke have formue på mere end halvdelen af medianindkomsten.

Og hvor mange fattige børn er der i Danmark? og i Gentofte?

Kommune	▲ Andel fattige børn	Antal fattige børn	Udvikling i andel 2019-2020	Udvikling i antal 2019-2020
Allerød	2,1%	130	-0,2 pct.-point	-10
Dragør	2,2%	70	0,0 pct.-point	0
Egedal	2,2%	230	-0,5 pct.-point	-50
Skanderborg	2,4%	380	-0,1 pct.-point	0
Gentofte	2,5%	400	0,0 pct.-point	-10
Favrskov	2,8%	320	-0,2 pct.-point	-30
Odder	2,8%	140	-0,9 pct.-point	-40
Rudersdal	2,9%	380	-0,3 pct.-point	-30
Roskilde	3,0%	560	0,2 pct.-point	50
Lyngby-Taarbæk	3,1%	370	0,0 pct.-point	0
Hele landet	5,0%	56.490	-0,3 pct.-point	-3.590

Anm.: Kommunerne Ærø, Samsø, Fanø og Læsø er udeladt af diskretionshensyn. Bopælskommune opgjort pr. 1. januar 2021.

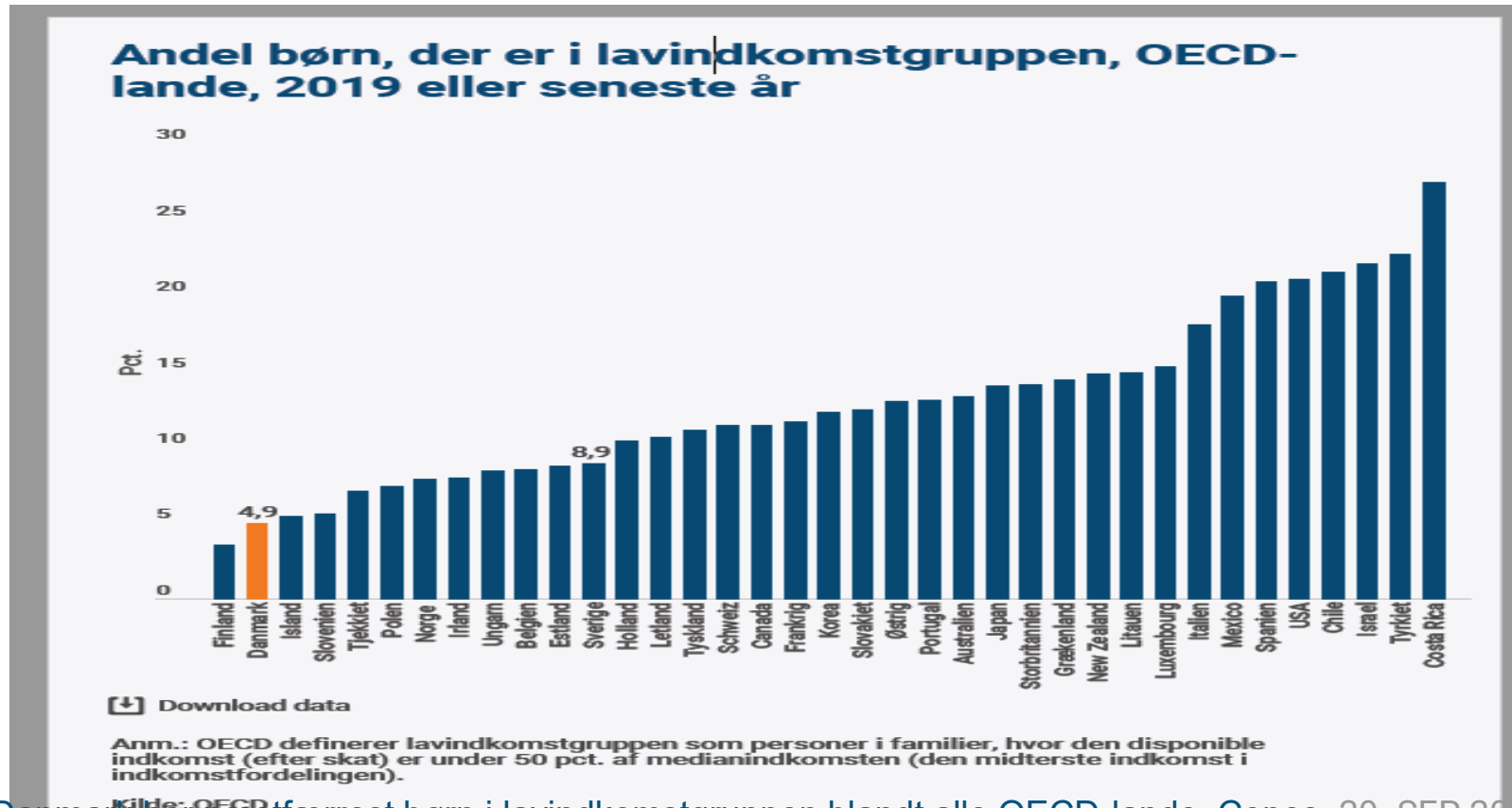
Tabel: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registre.

I danske fattigdomsopgørelser er studerende med lavere indtægt end halvdelen af medianindkomsten ikke medtaget i opgørelserne. Derfor er deres børn heller ikke medtaget.

Der er generelt gode argumenter for ikke at medtage studerende i oversigterne – men for børnene i disse familier kan både afsavn og sociale og psykiske konsekvenser af fattigdommen være alvorlige.

Derfor er der grund til at være opmærksom på denne skjulte fattigdom. Især fordi der kan være sårbare unge, der går i gang med en uddannelse men ikke har mulighed for at tjene penge ved siden af studierne.

Hvordan er Danmark placeret mht. børnefattigdom ift. andre lande?

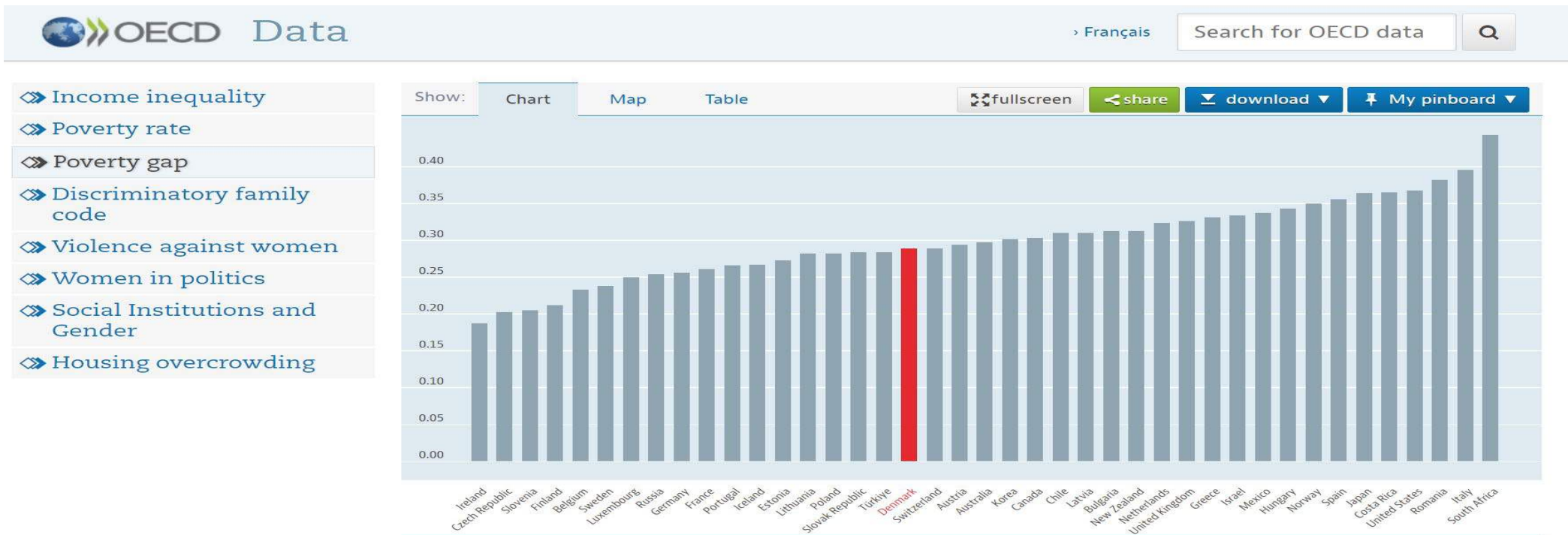
Kilde: Danmark har næstfærrest børn i lavindkomstgruppen blandt alle OECD-lande, Cepos, 29. SEP 2022
<https://cepos.dk/abcepos-artikler/0178-danmark-har-naestfaerrest-boern-i-lavindkomstgruppen-blandt-alle-oecd-lande>

Konklusion: Danmark ligger meget fint placeret internationalt mht. andel af børn, der lever i fattige familier

Dybden af fattigdommen I de enkelte OECD-lande, i Danmark og I Gentofte

Den procentdel af fattigdomsgrænsebeløbet som gennemsnitsindkomsten for de fattige (incl. studerende) ligger under fattigdomsgrænsebeløbet. Altså I Danmark udgør det gennemsnitlige beløb ca. 28 % af 124.605 kr.

The poverty gap is the ratio by which the mean income of the poor falls below the poverty line. The poverty line is defined as half the median household income of the total population. The poverty gap helps refine the poverty rate by providing an indication of the poverty level in a country.

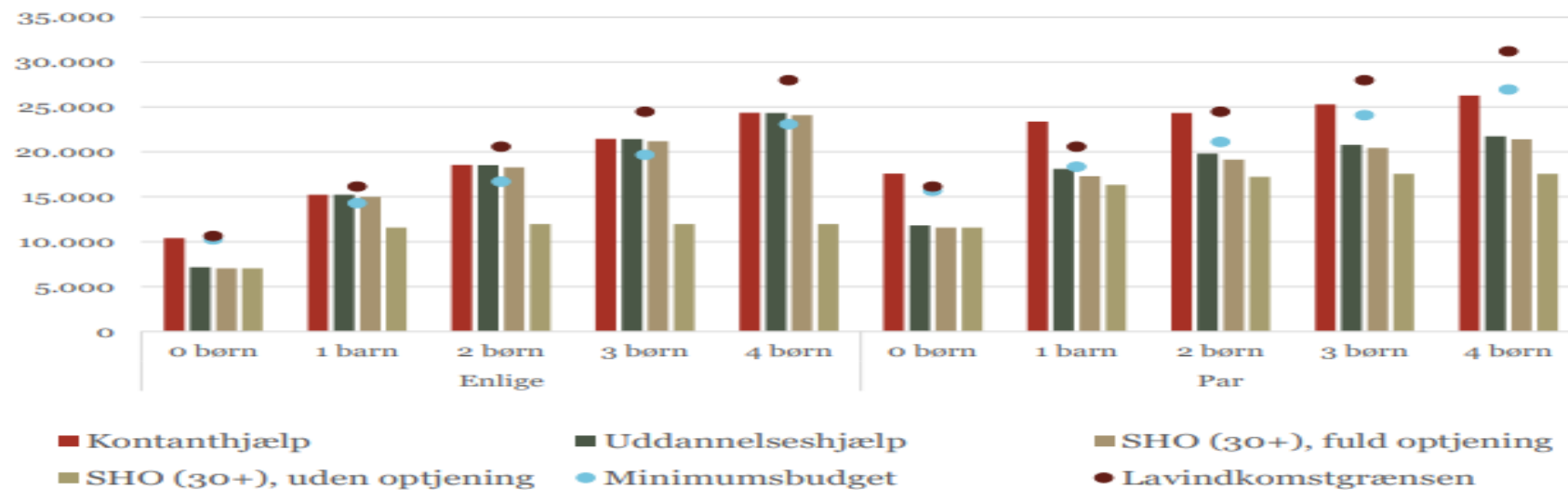
Kilde: Poverty Gap. OECD (2022), Poverty gap (indicator). doi: 10.1787/349eb41b-en (Accessed on 27 October 2022)

Konklusion: Fattige i Danmark (incl. studerende) har en disponibel gennemsnitsindkomst, som kun udgør 72% af halvdelen af medianindkomsten. Det er medianindkomsten for de familier, der er nærmest på de fattige børn, som er afgørende for hvilket velstandsniveau, der er gældende for de andre børn, som de fattige børn sam-menligner sig med. Medianindkomsten i Gentofte er over 50% højere end medianindkomsten i Danmark.

Disponibel indkomst ift. minimumsbudgetbeløb og fattigdomsgrænse

Figur 8.17:

Disponibel indkomst i kroner per familie fordelt på familietyper og ydelsesgrupper i relation til minimumsbudgetet og lavindkomstgrænsen, 2021.

Anm.: Se figur 8.12. Modtagere af kontanthjælp og SHO-ydelse forudsættes at være fyldt 30 år, og der ses bort fra evt. danskbonus. Minimumsbudgettet er opgjort inkl. nettoudgifter til daginstitution for modtagere af SHO-ydelse, der er gruppen med den laveste egenbetaling.

Kilde Ydelseskommisionen: Samlede anbefalinger til et nyt ydelsessystem 2021

Konklusion: Kontanthjælpen ligger i næsten alle tilfælde under fattigdomsgrænsen og for par med børn ligger kontanthjælpen i de fleste tilfælde også under minimumsbudgetbeløbet. For SHO-ydelsen ligger den disponible indkomst langt under både fattigdomsgrænsen og minimumsbudgetbeløbet.

Børnefamiliers syn på nødvendige goder i Danmark:

Andel af børnefamilier med forskelligt forsørgelsesgrundlag, der anså nedenstående goder for nødvendigheder. 2009. Procent.

	Starthjælp/ Introduk- tionsydelse	Nedsat kontant- hjælp	Almindelig kon- tanthjælp	Dagpenge	Beskæf- tigede
At købe tøj og fodtøj til børnene	98,3 N=115	95,2 N=126	98,2 N=111	95,7 N=46	96,7 N=239
At fejre børnenes fødselsdag	91,3a,b** N=115	85,7b N=126	93,7a N=111	100,0c,d N=43	98,5d N=205
At invitere børnenes venner hjem	73,4a N=79	81,4a,b N=102	90,0b N=80	84,8a,b N=46	89,1b N=239
At lade børnene dyrke sport eller andre fritidsinteresser?	86,1a N=79	80,4a N=102	82,5a N=80	89,1a,b N=46	94,1b N=239
At lade børnene komme med på skoleudflugter o.l.?	89,9a N=79,b	84,3b N=102	86,2a N=80,b	91,3a,b N=46	92,5a N=239

*Ikke alle børnefamilier har børn i de relevante aldre, og derfor optræder der i denne og den følgende tabel et varierende antal respondenter.

Konklusion: Der er en høj grad af konsensus om, hvilke ”børnegoder”, der er nødvendige i det danske samfund på tværs af forsørgelsesgrupperne og de beskæftigede.

Afsavn i børnefamilier: Andelen af børnefamilier med forskelligt forsørgelsesgrundlag, der havde lidt afsavn med hensyn til 5 forskellige goder. Procent. 2009.

	Starthjælp/ Introduktionsydelse	Nedsat kontanthjælp	Almindelig kontanthjælp	Dag-penge	Beskæftigede
At købe tøj og fodtøj til børnene	39,1a N=115	37,3a N=126	27,0a N=111	2,2b N=46	2,1b N=239
At fejre børnenes fødselsdag	27,8a N=115	22,2a,b N=126	16,2b N=111	2,2c N=46	1,3c N=239
At invitere børnenes venner hjem	32,9a N=79	17,6b N=102	13,8b N=80	2,2c N=46	1,7c N=239
At lade børnene dyrke sport eller andre fritidsinteresser?	38,0a N=79	31,4a N=102	31,2a N=80	0,0b N=46	1,7b N=239
At lade børnene komme med på skoleudflugter o.l.?	20,3a N=79	15,7a N=102	10,0a N=80	0,0b N=46	0,8b N=239

N er antallet af respondenter, når der ikke er anført noget N, er det udtryk for at antallet er det samme som i den ovenstående celle.

Kilde: Ejrnæs, M., Larsen, J. & Müller.: Fattigdom og copingstrategier i børnefamilier I: Müller m.fl.: Fattigdom, afsavn og coping s. 220

Konklusion: Der er meget stor hyppighed af afsavn blandt børnefamilierne på kontanthjælp. Mest hyppige er afsavnene blandt familierne på starthjælp: 20-39%. Næstmest (16-37 %) på nedsat kontanthjælp, mindst på blandt familierne på dagpenge og familierne med beskæftigelse 0-2%.

Afsavn for voksne og børn i fattige familier

Afsavn = nødvendige goder, man må give afkald på af økonomiske grunde

Hovedresultater fra undersøgelse af afsavn):

1. Næsten konsensus om hvilke goder, der er nødvendige (fx 3 måltider mad om dagen og at købe nyt fodtøj, tøj og overtøj, når det er gået i stykker).
Omkring 80% af henholdsvis starthjælpsmodtagere, modtagere af nedsat kontanthjælp, almindelige kontanthjælpsmodtagere, dagpengemodtagere og beskæftigede, som anser de pågældende goder for nødvendige.
2. Afsavn af de samme goder er hyppige blandt starthjælpsmodtagere, modtagere af nedsat kontanthjælp og almindelige kontanthjælpsmodtagere, mens de er sjældne blandt dagpengemodtagere og beskæftigede.
3. Afsavnene er størst blandt voksne enlige og par uden børn. Børnefamilierne lider færre afsavn med hensyn til basale goder, hvilket formentlig afspejler større økonomisk ansvarlighed i børnefamilierne

Kilde: Ejrnæs, M., Larsen, J. E., & Müller, M. (2015). Fattigdom og copingstrategier i børnefamilier. In *Fattigdom, afsavn og coping* (pp. 211-239). Hans Reitzels Forlag.

Fattigdom og afsavn

Afsavn = goder, man må undvære af økonomiske grunde

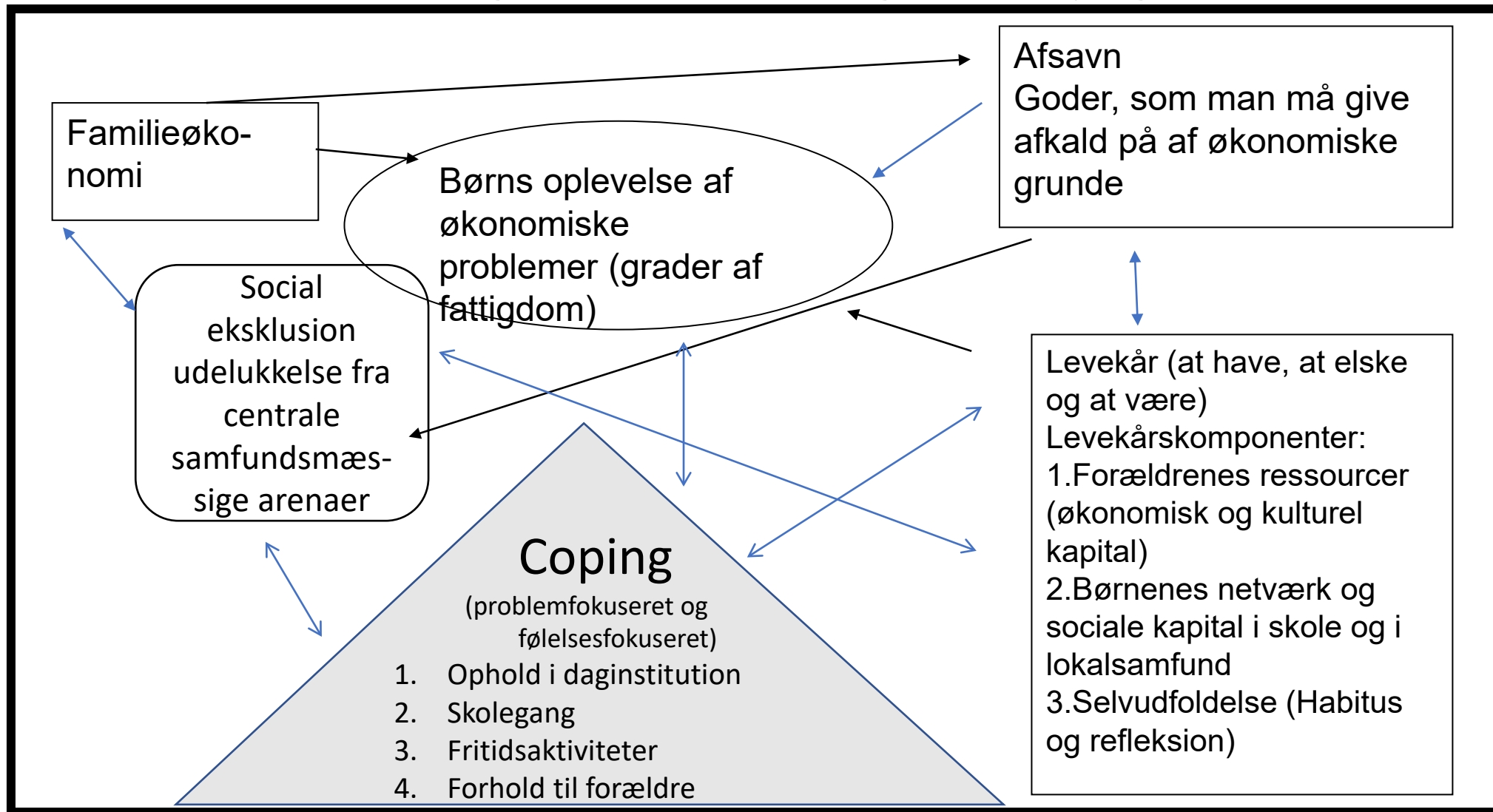
- Materielle afsavn:
  - Varer og tjenesteydelser man må undlade at købe af økonomiske grunde (Sund mad, god bolig, opvarmning, tøj, tandlægebesøg, receptpligtig medicin)
- Sociale afsavn:
  - Aktiviteter man må undlade at deltage i af økonomiske grunde
- Familieafsavn: fælles familieoplevelser som fx udflugter, ferier uden for hjemmet, afholdelse af fødselsdage, konfirmation, besøg hos venner, deltagelse i skolearrangementer osv.
- Børneafsavn: tøj (moderigtigt), it-udstyr, eget værelse, fritidsaktiviteter, der kræver kontingent og udstyr.
- Forskel på håndtering af forældreafsavn og børneafsavn (Copingstrategier)
  - Forældrene kan skjule fattigdommen ved ikke at gå ud, opsøge ligestillede og undgå situationer, hvor det direkte eller indirekte fremgår, at man er fattig. De kan prioritere, at børnene får opfyldt deres behov og ønsker først.
  - Børnene konfronteres daglig med andre børn, som er anderledes klædt, har langt flere muligheder for udfoldelse, og de skal hele tiden tage stilling til aktiviteter og samvær, hvor deltagelse potentielt vil kunne udstille dem som fattige. Marginalisering og eksklusion fra fællesskaber er derfor en daglig foreteelse.

Børnefattigdommens konsekvenser

- Konsekvenser for børnene
  - Sociale konsekvenser
    - Social isolation ift. civilsamfundets organisationer og fællesskaber
    - Social eksklusion
    - Stigmatisering - ikke nødvendigvis som fattige men måske som "sære", "kedelige", "beboere i stigmatiseret kvarter", "tabere" eller lignende
  - Psykiske konsekvenser
    - Hensyntagen til forældre. Selvcensur mht. hvilke ønsker og behov, der udtrykkes
    - Mindreværdsfølelse
    - Skam
    - Copingstrategier (proaktive:, fx fritidsjob og kriminalitet og reaktive: resignation, tilbagevækning)
- Konklusion:
  - Dårligt børneliv her og nu
  - Større, men stadig begrænset risiko for fortsat fattigdom, lav indtægt, dårligere og kortere uddannelse

Kompleksiteten ift. at forstå børns coping med fattigdom

Model for sammenhæng mellem økonomi og børns coping

Bearbejdning af Hansen, H. og Ejrnæs, : Fattigdom og levekår i Samfundsøkonomen 2010 nr. 5 (2010)

Og hvad skal vi (som politikere og professionelle) så vide om børnefattigdom i kommunen?

Fattigdom har en lang række økonomiske, afsavnsmæssige, sociale og psykiske konsekvenser på kort sig.

- Børn lider mange materielle afsavn
- Børn lider mange sociale afsavn
- Børn ekskluderes fra sociale aktiviteter
- Børns selvværd trues, fordi de hver dag konfronteres med, at de ikke kan gå klædt som deres jævnaldrende og ikke kan gøre det samme som dem
- Børn har trods fattigdom i barndommen gode chancer for et bedre liv end deres forældre

Det har betydning for copingstrategier i familien

- Forældrenes copingstrategi, fx forskellige strategier ift. at prioritere at opfylde børnenes ønsker/behov med den konsekvens, at de selv lider større afsavn
- Børnenes copingstrategier påvirkes ift.
  - At begå sig inden for familien, fx undgå at bede om ting eller deltagelse i bestemte aktiviteter
  - At begå sig i daginstitution, fritidsaktiviteter
  - At begå sig i skole

Litteratur:

Andersen, Ejrnæs,, M. Larsen J. (2010) Fattigdom, familie- og børneliv , *Vera : tidsskrift for pædagoger*

Bauman, Z (2002): Arbejde, forbrugerisme og de nye fattige, Hans Reitzels Forlag Fattigdom, Temanr. *Samfundsøkonomen* (udkommer nov. dec. 2010): (red. Ejrnæs, Hussein og Larsen) <http://www.djoef.dk/Udgivelser/Samfundsøkonomen.aspx>

Benjaminsen, Lars, Morten Holm Enemark, Jesper Fels Birkelund (2016) : Fattigdom og Afsavn - Om materielle og sociale afsavn blandt økonomisk fattige og ikke fattige, Sfi, København

Bonke, J. og Christensen A. Minimumsbudget for forbrugsudgifter – hvad er det mindste, man kan leve for? Rockwool Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag 2016.

Ejrnæs, Morten, Finn Kenneth Hansen, Henning Hansen, Jørgen Elm Larsen og M. Azhar Hussain (2011): På de laveste sociale ydelser i længere tid Konsekvenser for levekårene

Ejrnæs, M., Larsen, J. E., & Müller, M. (2015). Fattigdom og copingstrategier i børnefamilier. In *Fattigdom, afsavn og coping* (pp. 211-239). Hans Reitzels Forlag.

Ejrnæs, Morten, Jørgen Elm Larsen og Maja Müller: Fattigdom og overlevelsestrategier, *Dansk Sociologi* nr. 1 24 årgang Juni 2013

Ejrnæs, M., Larsen, J. E., & Müller, M. (2020). Parents on low benefits-Coping with poverty. *Journal of Poverty*, 24(7), 610-626.

Ejrnæs, Morten og Jørgen Elm Larsen: Fattigdommens årsager, *Dansk Sociologi* nr. 1 24 årgang Juni 2013

Ejrnæs Morten , Henning Hansen og Jørgen Elm Larsen (2010). Levekår og coping - ressourcer, tilpasning og strategi blandt modtagere af de laveste sociale ydelser. <http://www.casa-analyse.dk/default.asp?Action=List&CategoryID=384>

Hansen, Erik Jørgen: Fattigdom og fattigdomsgrænser, *Dansk Sociologi* nr. 1 24 årgang Juni 2013

Hansen, H. og Ejrnæs, M: Fattigdom og levekår blandt modtagere af lave forsørgelsesydelse I: Fattigdom, Temanr. *Samfundsøkonomen* (udkommer nov. dec. 2010): (red. Ejrnæs, Hussein og Larsen) <http://www.djoef.dk/Udgivelser/Samfundsøkonomen.aspx>

Hussain, M. A., Ejrnæs, M., & Larsen, J. E. (2021). Are benefit reductions an effective activation strategy? The case of the lowest benefit recipients in Denmark. *Journal of Social Policy*, 50(3), 569-587.

Johansen, Adam (2015): "Fattige børn" i Bo, Guldager & Zeeberg (red.): *Udsatte børn*, Akademisk Forlag, 4. udgave: 108-157.

Müller, Maja M. Azhar Hussain, Jørgen Elm Larsen, Henning Hansen, Finn Kenneth Hansen og Morten Ejrnæs (2015): *FATTIGDOM, AFSAVN OG COPING*, 1. udgave, 1. oplag, Hans Reitzels Forlag 2015

Vammen Lesner, R. (2018). The Long-Term Effect of Childhood Poverty. *Journal of population economics*, 31(3), 969-1004. <https://doi.org/10.1007/s00148-017-0674-8>

Ydelseskommisionen: Samlede anbefalinger til et nyt ydelsessystem 2021, <https://bm.dk/media/17892/ydelseskommisionen-afrapportering-web.pdf>